TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 7, Sayı: 25, Haziran 2020, s. 1-12

Dr. Öğr. Üyesi Tolga KABAŞ

Çukurova Üniversitesi, İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat, tkabas@cu.edu.tr

AMERİKAN VE JAPON TOPLUMUNDA KÜLTÜR, MODERNLEŞME, EKONOMİ BİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Özet

Batılı ülkeler Doğulu toplumlardan önce rasyonelleşmeyi ve sanayileşmeyi başarmışlardır. 18. yüzyıldan itibaren Doğulu toplumlar kültürel olarak Batılı toplumlardan daha geride olduklarını kabullenmişlerdir. 19. yüzyılın sonlarında Japonya, Türkiye, Rusya gibi Doğulu ülkeler Batılı modeller bağlamında modernleşmeye ve kalkınmaya çalışmışlardır. Doğulu ülkelerin Batıdan aldığı modellerin başında İngiliz modeli ve Klasik Okulun düşünceleri bulunuyordu. Almanya merkezli Tarihçi Okulun görüşleri ise ikinci planda kalıyordu. Alman Tarihçi Okulunun devamı olarak ortaya çıkan iktisat sosyolojisi ekonomi biliminin önemli bir alanı olmuştur. İktisat sosyolojisi yaklaşımına göre kültür önemli bir değişkendir, iktisadi davranışları ve modelleri etkiler. Amerikan toplumu II. Dünya Savaşından itibaren Batılı ülkelerin lideri konumundadır. Amerikan toplumu Protestan kültürüyle sanayi devrimi yapabilmiş ve küresel bir güç olabilmektedir. Japonya 1950'lerden sonra Asya kültürü ve değer sistemiyle kalkınmayı başarmıştır. Bu bağlamda çalışmada, Amerikan ve Japon toplumlarında kültür, modernleşme ve ekonomi bilimi arasındaki ilişki kısaca anlatılmaktadır

Anahtar Kelimeler: İktisat Sosyolojisi, Kültür, Modernleşme, Ekonomi Bilimi, Din

THE RELATION BETWEEN CULTURE, MODERNIZATION AND ECONOMICS IN AMERICAN AND JAPANESE SOCIETIES

Abstract

Western countries realized rationalization and industrialization before Eastern societies. From 18th century onwards, Eastern societies have acknowledged that they are culturally lower than Western societies. In the late 19th century Eastern countries like Japan, Turkey and Russia have tried to modernize and develop in the

context of Western models. The British model and the thoughts of the Classical School were at the top of the models taken by the Eastern countries from the West. The views of the German Historical School remained second. The economic sociology which emerged as a continuation of the German Historical School, has been an important field of economics. According to the approach of economic sociology, culture is an important variable which affects economic behaviors and models. American society is leading Western countries since II. World War. The American society was able to make an industrial revolution with the Protestant culture and became a global power. After World War II, Japan succeeded to develop with Asian culture and value system. In this study, the relationship between culture, modernization and economics is briefly explained by referencing American and Japanese societies.

Keywords: Economic Sociology, Culture, Modernization, Economics, Religion

1. GİRİŞ

19. yüzyılda Avrupa’da modern ekonomi biliminin rekabet halinde olan iki merkezi bulunmaktaydı. Birinci merkez sanayi devriminin olduğu İngiltere idi. İngiltere merkezli iktisadi düşünce okulu Klasik Okul olarak tanınıyordu. Klasik iktisatçılar evrensel iktisat kanunlarını keşfettiklerini ve ekonomi biliminin ana akımı olduklarını iddia ediyorlardı. Batıda İktisadi düşüncenin geliştiği ikinci merkez Almanya idi. Almanya merkezli okul ise Tarihçi Okul olarak biliniyordu. Tarihçi Okul alternatif bir ekonomi bilimi oluşturmaya çalışıyordu.

İngiliz modeli tüm Avrupa ülkeleri için örnek alınan bir modeldi. İngiliz modelinin ve Klasik iktisat okulunun kurucu babası Adam Smith’dir. Smith kişisel çıkarı ülkelerin zenginleşmesine yol açan önemli bir faktör olarak görüyordu. Bu yüzden, Klasik iktisat düşüncesi laissez-faire liberalizmi ve ekonomik büyüme üzerine odaklanıyordu. Alman Tarihçi Okulu ise daha çok İngiliz Klasik iktisat düşüncesine eleştiriler yapan Kıta Avrupası’na ait bir okul olarak tanınıyordu. Tarihçi Okulun yaklaşımında tarih ve ahlak önemli yer tutuyordu.

19. yüzyılda Klasik Okul ile Tarihçi Okul arasında büyük bir mücadele yapıyordu. Almanya sanayileşmeye İngiltere’den 20-30 yıl sonra başlamıştı. Almanya’nın ulusal bir devlet haline gelmesi de çok geç olmuştu. Tarihçi Okulun üyeleri Smith’in görüşlerinin İngiltere koşulları için geçerli olduğunu savunuyorlardı. Klasik iktisatçıların ortaya attıkları liberal teorilerin doğru olmadığını ileri sürüyorlardı. Bu bağlamda liberalizme karşı bir milli ekonomi teorisi kurmaya çalışıyorlardı. Devlet merkezli sanayileşmeyi savunuyorlardı.

Alman Tarihçi Okulun en belirgin özelliği toplumu bir sosyal organizma olarak görmesiydi. Tarihçi okulun üyeleri bireycilik ideolojisiyle kalkınmanın mümkün olmadığını ileri sürüyorlardı. Egoizme ve bireyciliğe dayalı seküler bir ekonomik sistemin mümkün olmadığını savunuyorlardı. Klasik iktisatçıların ortaya attığı liberal teoriler kültür unsurunu dikkate almamaktadır. Ancak, Tarihçi okula göre ekonomiler kültürel olgulardır, kültürel temele ihtiyaç duyarlar. Kültür ve değerler milli birliği sağladığı gibi ekonomilerin performansını da etkiler.

18. yüzyıldan itibaren Doğulu toplumlar kültürel olarak Batılı toplumlardan daha geride olduklarını kabullenmişlerdi. Batı medeniyetinin evrensel bir medeniyet olduğu kabul edilmişti.

Batılı ülkeler Doğulu toplumlardan önce rasyonelleşmeyi ve sanayileşmeyi başarmışlardır. 19. yüzyılın sonlarında Japonya, Türkiye, Rusya gibi Doğulu ülkeler Batılı modeller bağlamında modernleşmeye ve kalkınmaya çalışıyorlardı. Doğulu ülkelerin Batıdan aldığı modellerin başında İngiliz modeli ve Klasik Okulun düşünceleri bulunuyordu. Almanya merkezli Tarihçi Okulun görüşleri ise ikinci planda kalıyordu.

Bu bağlamda Amerikan toplumu Batılı bir toplum olarak kabul edilir. Amerikan toplumu II. Dünya Savaşından itibaren Batılı toplumların lideri konumundadır. Japon toplumu ise Asyalı bir toplumdur. Amerikan ve Japon toplumları arasında önemli kültürel farklar bulunur. Amerikan toplumu Anglo-Sakson ve Protestan bir toplumdur. Amerikan kapitalizmi de Protestan kültüründen doğmuştur. Protestan kültürü modern, rasyonel ve bireyci bir kültürdür. Amerikan toplumu Protestan kültürüyle sanayi devrimi yapabilmiş, teknoloji geliştirebilmiş ve küresel bir güç olabilmıştır.

Japonya ise Asyalı bir ülke olarak sanayileşmeye geç başlamıştır. Ancak, Japonya Asya kültürü ve değer sistemiyle kalkınmayı başarmıştır. Japon toplumunda diğergamlık, yani guruba bağlılık ve sadakat, çıkar düşüncesinden daha önemlidir. Japon toplumunda gurubun başarısı ve dayanışma bireyden daha önemlidir. Japonlar çok çalışkan, toplumlarına sadık ve tasarruf yapmayı seven insanlardır. Japonya ekonomisinin kültürel temelini Asya kültürü oluşturmaktadır. Amerikan toplumuna hakim olan Protestan kültüründe ise bireyin ekonomik başarısı ve refahı önemlidir. Bu bağlamda çalışmada, iktisat sosyolojisi yaklaşımıyla Amerikan ve Japon toplumlarında kültür, modernleşme ve ekonomi bilimi arasındaki ilişki kısaca anlatılmaktadır.

2. AMERİKAN TOPLUMUNDA KÜLTÜR, MODERNLEŞME VE EKONOMİ BİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

İngiltere'nin kolonisi olduğu dönemden beri Amerika'da iki önemli iktisat ahlakının bir arada bulunduğu görülür. Protestanlık ve Katoliklik olmak üzere iki farklı kültür Amerika'daki iki farklı iktisat ahlakının kaynağını oluşturmaktadır. İki ahlak sistemi de bireycidir, ancak ikisinin de iktisadi bireyciliği farklı noktaları içerir. Amerika'da birinci iktisat ahlakı Protestan kültüründen doğmuştur. Bu iktisadi ahlaka göre bireyin bağımsızlığı ve özgürlüğü merkezde yer alır. Bireylerin iktisadi olarak bağımsız olması ve ayaklarının yere sağlam basması en önemli erdemdir(Frey,2009:1).

Amerika'nın koloni olduğu yıllarda Protestan ahlakının iktisadi ahlakın gelişmesinde önemli bir rol üstlendiği görüldü. Ayrıca, bu dönemde Protestan Ahlakı tipik olarak Amerikan kültürünü yansıtmaktaydı. Bu ahlak dini ve iktisadi olarak bireyciliği içermekteydi. Protestanların iktisadi bireyciliğine göre bir kişi çok çalışmalı ve kazandığı parayı şirketine yatırmalıydı. Çünkü Tanrı çok çalışkan ve tasarruf yapan insanları cennetine alacağını bildirmiş, Protestanlardan bu şekilde davranılmasını istemekteydi. Bu iktisadi ahlaka göre piyasa sistemi özgür olduğu takdirde başarı, zenginlik ve mülk kazanılabilirdi. Aynı zamanda, bu iktisadi ahlak bireylerin özgürlüklerinin toplumun çıkarlarına hizmet edecek şekilde sınırlandırılmasını ve düzenlenmesini savunmaktaydı (Frey,2009:18-19).

Amerika'da ikinci iktisat ahlakının kaynağı ise Katolik kültürüdür. İkinci iktisat ahlakına göre özgürlük değil toplumsal adalet daha önemlidir. Örneğin, bu iktisat ahlakına göre bir özel mülke sahip olunması toplumun çıkarlarına hizmet ettiği ölçüde değerlidir. Bir özel

mülke sahip olunmasının yalnızca o kişiye fayda sağlaması arzu edilmez. Bu iktisat ahlakına göre sosyal adalet özgürlükten daha önemlidir. Protestanlara ait iktisat ahlakı daha dünyevi ve rasyoneldir. Katoliklere ait iktisat ahlakında ise bu dünya değil, diğer dünya daha önemlidir.

Amerika'nın kurucu babalarından olan Benjamin Franklin'e göre o yıllarda Amerika'da yaşayanlar kendilerine yeter, ayakları yere sağlam basan insanlardan oluşmamaktadır. Franklin bu insanların kolayca devletin üzerinde yaşayan parazitlere veya bağımlı kişilere dönüşebileceklerini görmüştür. Bu yüzden, Amerika'nın kuruluş aşamasında Benjamin Franklin birinci iktisat ahlakının seçilmesinin doğru olacağını düşünmüştür. Sınırlı bir devlet anlayışı anayasaya kurucu bir unsur olarak eklenmiştir. Özel mülkiyet, özgürlük ve hayat gibi doğal haklar anayasanın temel ilkeleri olmuştur. Böylece, Amerikan devleti bir burjuva devleti olarak kurulmuştur.

Benjamin Franklin koyu bir Protestandır. Amerikan toplumunun orjinal yapısını ve ruhunu ortaya çıkaran kişi olarak görülür. Franklin Thomas Jefferson'la birlikte Bağımsızlık Bildirgesini kaleme almıştır. Aynı zamanda, Franklin Amerikan kapitalizminin ideal ruhunu temsil etmektedir. Franklin Amerika'da zengin olmanın seküler bir hedef olarak benimsenmesini sağlamıştır. Franklin'in konuşmalarında bireylerin kendi çıkarı için çalışmasının doğru olduğunu savunduğunu, hatta faydacı bir yaklaşımı olduğu bilinmektedir. Günümüzde de iki iktisat ahlakının rekabet halinde olduğu görülse bile Franklin'in seçtiği Protestanlara ait birinci iktisat ahlakının Amerika'da daha baskın olduğu bilinmektedir(Frey,2009:1)

Amerika'da ekonomi bilimi Avrupa'daki iki merkezden ithal edilmiştir. Birinci merkez Amerika'yı kontrol eden İngiltere ve Klasik İktisat Okulu idi. İkinci merkez ise Almanya ve Alman Tarihçi Okulu idi. Amerika'daki ilk iktisatçılardan birisi Daniel Raymond (1786-1849) idi. Raymond Alman Tarihçi Okulunun perspektifini benimsemişti. Adam Smith'in serbest ticaret görüşlerine karşı çıkmaktaydı. "Politik İktisat Üzerine Düşünceler (1820)" ve "Politik İktisadın Unsurları (1823)" adlı kitaplarıyla Amerika'daki siyasi gelişmeleri etkilemekteydi. Raymond'a göre toplum organik bir bütündü.

Raymond kamu ve özel çıkarların örtüşmediğini, ayrılabilceğini ileri sürüyordu. Ona göre kamu çıkarları özel çıkarlardan daha önemliydi. Ülkenin zenginliğinin optimal olarak büyümesi için devletin kılavuzluğuna ihtiyaç vardı. Tam istihdam düzeyine erişilmesi "görünmez el"e yani piyasaların serbest işleyişine bırakılmamalıydı. Korumacı politikalar ile Amerika'nın daha hızlı kalkınacağını ileri sürüyordu (Barber,2003:231-233).

İlk yetişen Amerikalı iktisatçılardan olan önemli bir kişi de Henry Charles Carey (1793-1879) idi. Carey, Abraham Lincoln'un baş ekonomi danışmanıydı. Carey iktisadi süreçlerle ilgili İngiltere'den bağımsız yeni bir Amerikan yaklaşımının geliştirilmesini istiyordu. Bu yeni yaklaşımda ABD'deki endüstri sektörünün korunmasını istiyordu. Bu görüşlerini öne sürerken daha çok Adam Smith'in görüşlerine odaklanıyor, David Ricardo'nun görüşlerine yer vermiyordu. Ricardo'nun uluslararası serbest ticaret görüşlerinin Amerika koşulları için geçerli olmadığını düşünüyordu.

Carey İngiltere'nin Amerikan ekonomisinin daha çok tarım ürünleri üreten bağımlı bir ekonomi olmasını istediğini öne sürüyordu. Carey'e göre müdahaleci politikalar ile tarım ve sanayi birlikte dengeli bir şekilde gelişmeliydi. Ona göre İngiliz ticaret sistemi Amerika'da

köleliğin varolmasına yol açıyordu. İngiliz ticaret sistemi ve İngiliz iş adamları Amerika'nın zenginliğini kontrol ediyorlardı. Amerika'nın kalkınabilmesi için İngilizlerin etkilerinden kurtulunmalıydı (Barber,2003:234-235).

Amerika'nın iç savaşı 19. yüzyılın ortalarında gerçekleşti. İç savaşı Kuzeyliler kazanmıştı. İç savaşın bitmesiyle Amerika bölünme tehlikesini atlatmış, tek bir ülke olarak birleşmişti. İç savaştan sonra Amerika'da kölelik kaldırıldı. İç savaşın ardından kölelik sorunu ulusal gündemden düşmüştü. Artık, Amerika'daki sosyal birliğe tehditler başka kaynaklardan gelmekteydi. Sanayileşme süreci olgunlaştıkça sermaye ve emek sınıfları arasındaki çatışma çok şiddetli olmaya başlamıştı. Ulusal birliği tehdit eden sosyal sınıflar arasında şiddetli bir savaş başlamıştı.

Bu süreç piyasa sisteminin verimliliği ve adaleti konusunda şüphelere yol açmaktaydı. Piyasa sisteminde arz ve talebin uyumlu şekilde çalışmamasından dolayı işsizlik, yoksulluk, düşük ücretler, eşitsizlik gibi ağır sorunlar ortaya çıkıyordu. Böylece, uzunca bir süredir devam eden serbest ticaret ve korumacı ticaret tartışmasına yeni bir boyut daha eklenmiş oldu. İç Savaştan sonra Federal Hükümet iç savaştan doğan kayıpların giderilmesi için gümrük tarifelerini hızlı bir şekilde yükseltti(Barber,2003:237).

Amerikan üniversitelerinde sınırlı da olsa ekonomi doktora programları açılmıştı. 1870'lerde Amerika'daki üniversitelerden toplam üç tane politik iktisat doktorası verilmişti. 1880'lerde ise beş üniversiteden toplam on bir doktora derecesi verildi. Bu yıllarda Amerika'daki üniversitelerde doktorasını yapmış yerli araştırmacılar hemen hemen hiç bulunmuyordu politik iktisat doktorası yapmak isteyen gençlerin büyük bir kısmı Almanya'daki üniversitelere gidiyordu. Böylece, Amerika'da iktisatçılar arasında bir bölünme ortaya çıkıyordu.

Almanya'da eğitim alanlar kendilerini Alman Tarihçi Okulunun bir üyesi olarak görüyorlar, laissez-faire düşüncesine karşı çıkıyorlardı. Klasik Okul ise Smith ve Ricardo'nun önderliğini yaptığı, İngiltere'de ortaya çıkan, laissez-faire'ı savunan düşünce okuluydu. 1880'lerde Amerika'da bu iki okul arasındaki tartışma gittikçe yükseldi. Bu iki okulun üyeleri ekonomi biliminin nasıl daha doğru çalışılacağıyla ilgili bir tartışma yapıyorlardı.

Ricardo'nun liderliğini yaptığı okul ekonomi biliminin matematiksel olmasını savunuyordu. Klasik iktisatçılar tımdengelimine dayalı ve soyut bir metodoloji benimsemişlerdi. Kurumlar, kültür ve tarih gibi sosyal unsurları araştırmalarının dışında tutmuşlardı. Alman Tarihçi Okuluna göre ekonomi bilimi iktisadi kurumlar, kültür ve tarih gibi sosyal unsurları içermeliydi. Ekonomi bilimi bir ahlak bilimi olmalıydı. İktisatçılar kültür, kurumlar, tarih gibi alanları da araştırmalarına dahil etmeliydi(Barber, 2003:239).

Amerika'da 1880'lerde gerçekleşen yöntemler savaşının merkezi John Hopkins Üniversitesi idi. Bu üniversite 1874'de kurulmuştu. Asıl görevi Amerikalı gençlerin Almanya'ya gitmelerini önlemek için doktora eğitimi vermek, doktora öğrencisi yetiştirmekti. Bu savaşta yer alan önemli kişilerden birisi Simon Newcomb idi. Newcomb istatistik, matematik ve ekonomi alanlarında çalışmalar yapıyordu. Liberalizmin doğru bir düşünce olduğunu düşünen bir araştırmacıydı.

Bu yıllarda John Hopkins üniversitesinde Newcomb oldukça soyut matematiksel ekonomi modelleri üretmekteydi. Klasik iktisat okulunun bir temsilcisi olarak yaptığı araştırmalar oldukça beğeniliyordu. Devlet müdahalesine olan karşıtlığı merkezi İngiltere olan Klasik Okulun lideri olmasını sağlamıştı. Newcomb'un rakibi olan Richard T. Ely ise Alman Tarihçi Okulu'nun perspektifinden yayınlar yapmaktaydı. Ely Hristiyan ahlakına dayalı bir ekonomik sistemi savunmaktaydı.

Ely'nin Heidelberg üniversitesinden doktora bulunuyordu. 1880'lerde Ely özellikle matematiğin iktisadi araştırmalarda kullanılmasını, laissez-faire düşüncesini sert bir şekilde eleştiriyordu. Bu yıllarda Ely Amerika'da Hristiyanlığın en büyük savunucusu oldu. Ely'e göre iktisatçılar ilerlemenin kanunlarını bulmalıydılar. Böylece, iktisatçılar insanoğlunun iktisadi ve sosyal olarak ilerlemesini sağlayacak müdahalelerde bulunabilirlerdi.

Newcomb ise iktisadi olaylara müdahale edilmemesinin ve serbest piyasaların ilerlemeye yol açacağını savunuyordu. Newcomb Ely'nin ileri sürdüğü argümanların entelektüel yanlışlar içerdiğini ve irrasyonel olduğunu ileri sürüyordu. Newcomb laissez-faire düşüncesine inanmaktaydı. Ona göre bireyler tam olarak seçim özgürlüğüne sahip olmalıydı. Ekonomiye yapılan devlet müdahalesi piyasaların işleyişini bozmaktaydı (Barber,2003:240;Frey,2009: 106).

Ely ise 1880'lerde özellikle iktisadi ahlak olarak başta işçi-işveren ilişkilerinde olmak üzere Hristiyan inanç sisteminin benimsenmesini istiyordu. Bu bağlamda liberal bir Hristiyan ahlakını savunuyordu. Ely'e göre Hristiyan ahlakının benimsenmesiyle Amerika'da sermaye ve emek sınıfları arasındaki kutuplaşma giderilebilirdi. Ona göre laissez-faire düşüncesi hatalıydı, ahlaki olarak güvenilir ve sağlam bir düşünce değildi. Laissez-faire düşüncesinin yerine Hristiyanlığa dayalı bir iktisadi ahlak benimsenmeliydi.

Ely 1885 yılında Amerikan Ekonomi Kurumunun kurulmasında yer aldı. Bu kurumda üst düzey yöneticilikte yaptı. Ancak, 19. yüzyıl sonlarında çoğu Amerikalı iktisatçı laissez-faire düşüncesinin doğruluğunu kabul ediyor ve savunuyordu. Böylece, Amerika'da gerçekleşen bu yöntem savaşı sonucunda Ely 1894'de Amerikan Ekonomi Kurumundaki yöneticilik görevini kaybetti, yerine Newcomb geldi. Tıpkı Avrupa'da olduğu gibi Amerika'daki yöntemler savaşını da Alman Tarihçi Okulunun kaybettiği görüldü. Bu yıllarda Klasik iktisadın yeni formu olan Neoklasik iktisat düşüncesi benimsendi. Neoklasik teori Amerikan kapitalizminin formal teorisi oldu(Barber,2003: 242;Frey,2009:107).

19. yüzyılın sonlarında dünya üzerindeki kurtuluşun kıtlık sorununun çözümüyle olacağı çoğu iktisatçı tarafından kabul edilmeye başlanmıştı. Bu yıllarda Amerikan toplumunun iktisadi olarak ilerlemesi için verimlilik kavramının önemi fark edilmişti. Bu tarihlerden itibaren Amerika'daki Cornell, John Hopkins ve Chicago üniversitesi gibi üniversitelerde profesyonel iktisatçılar, mühendisler, fizikçiler, biyologlar yetiştirilmeye başlandı. Böylece, eski geleneksel Hristiyanlık terk edilmiş, üniversitelerde ilerleme düşüncesine dayalı yeni bir seküleleştirilmiş dini düşünce benimsenmeye başlanmıştı.

Böylece, Amerikan toplumunun ilerlemesi için üniversiteler modern profesyoneller yetiştirmeye başlamıştır. Örneğin, ünlü sosyolog Veblen'e göre iktisatçılar, mühendisler, işletmeciler ve diğer profesyoneller tıpkı geçmişteki din adamları gibi toplumun iyiliği için

çalışmaktadır. Amerikan Ekonomi Kurumu 1885 yılında dindar bir iktisatçı olan Ely tarafından bu koşullar altında kurulmuştu. Ely Hristiyan din adamlarını ekonomi veya diğer sosyal bilim dalları hakkında bilgisi olmayan, buna rağmen toplumu yönlendirmeye çalışan körlere benzetiyordu.

Bu bağlamda Amerikan üniversiteleri ekonomi dergileri çıkartmaya başladılar. 1887 yılında Quarterly Journal of Economics (Harvard üniversitesinde), 1891 yılında Economic Journal (Cambridge üniversitesinde), 1892 yılında Journal of Political Economy (Chicago üniversitesinde) gibi ekonomi dergileri yayın hayatına başladı. 1894 yılında Macmillan yayınevi tarafından Palgrave's Dictionary of Political Economy sözlüğü çıkarıldı. Bu yıllarda Amerikan üniversitelerinde diğer sosyal bilim dallarından bağımsız olan ekonomi bölümleri kurulmaya başlanmıştı(Skousen,2001:195).

19. yüzyılın sonlarında Amerika'da çok büyük sermayeleri olan anonim şirketlerin gelişmesi için uygun bir ortam oluştu. Diğer ülkelere Amerika'ya yapılan büyük göç ucuz bir insan kaynağına yol açmaktaydı. Bu tarihten itibaren Amerikan anonim şirketleri gelişmeye ve güçlenmeye başladılar. Amerikan devleti anonim şirketlerin ucuz sermayeye ulaşması için büyük sermaye piyasaları oluşturdular. Anonim şirketlerin yükselişi ile Amerika'nın ekonomik ve siyasi gücünün artması aynı zamana rastlar.

Amerikan ekonomisinin küçük bir devlet anlayışıyla ve serbest piyasa mantığıyla hareket ederek inanılmaz büyümesi diğer ülkelere takip edebilecekleri bir model oluşturmuştur. Böylece, 20. yüzyılın başlarında Amerikan modeli doğmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika İngiltere'nin yerini alarak küresel sistemin lideri olmuştur. Amerika'daki egemen Protestan siyasi kültür serbest piyasaları ve ticareti piyasanın normal formları olarak kabul etmektedir.

3. JAPON TOPLUMUNDA KÜLTÜR, MODERNLEŞME VE EKONOMİ BİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Japonya'da Batılılaşma hareketleri 1868 yılında yapılan Meiji restorasyonu ile başlamıştır. Japonlar ıslahat hareketleriyle 20. yüzyılın başlarında modern bir devlet olabilmişlerdir. Japonya Batılı modele göre modernleşen ilk Asyalı devlet olmuştur. Japonya kültürel temeli olan özgün bir ekonomi modeli geliştirmiştir. Japonya gerçekleştirdiği kalkınma mucizesiyle Asya bölgesinde öncü olmuştur. Diğer Asyalı ülkelerin de modernleşmesi ve bağımsızlığı için mücadele etmiştir.

Bu bağlamda Yugichi Fukuzawa (1835-1901) Japonya'nın son üçyüz yıldaki en büyük sosyal bilimcisidir. Japonya'nın en büyük modernleştiricisi olarak kabul edilmektedir. Fukuzawa Batı medeniyetinin veya modernliğin detaylı analizini yapmıştır. Japon medeniyetinin modernleşmesine çok büyük katkılar sağlamıştır. Fukuzawa yalnızca Batı medeniyetinin teknolojisini değil, sosyal hayatını da anlamaya çalışmıştır. Yazdığı eserlerde Japonya ile Batı medeniyetinin nasıl birleştirileceğini araştırmıştır.

Fukuzawa'nın düşünceleri ve eserleri Japonya'nın modernleşmesinde çok önemli rol üstlenmiştir. Teknolojinin yanında finans alanında da Japonya Batı'dan sermaye almak zorundaydı. Fukuzawa 19. yüzyılın sonlarında Japon toplumunun yavaş bir şekilde Batı dünyasına açılması gerektiğini savunmaktaydı. Ancak Japonlar reform yapmada çok çekimser

ve yavaş davranıyordu. Bu yüzden, Batılı ülkeler Japonya karşısında güçlü konumlarını sürdürüyorlardı (Macfarlane,2002: 185-187;Sugiyama,1994:46).

Fukuzawa'ya göre Batı medeniyeti Japonya'ya kıyasla daha üstün görünse de, mükemmel bir medeniyet değildi, eksikleri olduğu görülüyordu. Bu süreç içerisinde ona göre Japonya Batının bilim ve teknolojisini, siyasi kurumlarını ve piyasa ekonomisini almak zorundaydı. 1870'lerin başlarında Fukuzawa Batı'nın bilimsel ve teknolojik kurumsal yapısını Japonya'ya tanıtmaya, adapte etmeye çalışıyordu. Japonya'da Batı tipi bir polis teşkilatının kurulmasına da yardımcı oldu. Böylece, Japonya'nın kültürünü, kurumlarını ve ideolojisini modernleştirmeye çalışıyordu. Japonya'nın modernleşme sürecinde Batının bilimiyle doğunun ruhunu birleştirmeye çalışıyordu(Macfarlane,2002:195).

Japonya'nın medeniyete doğru ilerlemesinin tek yolu bağımsızlığını korumaktan geçiyordu. Ona göre medeniyet ve bağımsızlık aynı anlamı içermekteydi. Bir başka ifadeyle, bir ülkenin bağımsızlığı medeniyetine eşitti. Yani, bir ülkenin medeniyeti bulunmuyorsa, bu ülkenin bağımsızlığı sağlanamaz ve korunamazdı. Fukuzawa'nın düşüncesine göre medeniyet ve siyasi bağımsızlık çok yakından ilişkiliydi. Japonya'nın bağımsız bir ülke olabilmesi için yeni bir medeniyet sentezi gerçekleştirmesi gerekiyordu.Bu yüzden, Japonya'nın öncelikle Batının bilim ve teknolojisinin gerisindeki ilkeleri ve ruhu anlaması gerekliydi. Böylece, bilim ve teknoloji için uygun kurumsal yapı Japonya'da kurulabilecekti (Macfarlane,2002:202-203).

Fukuzawa'ya göre Batılı iş adamları işlerini yönetirken kısa dönem değil, uzun dönem karlarına bakmaktadırlar. Batılılar ticaret ilişkilerinde ticari etİge uygun davranmadıklarından uzun dönemde karlarının düşebileceğini bilmektedirler. Fukuzawa'ya göre Batılılar ticaret ilişkilerinde Japonlardan daha dürüst davranmaktadırlar. Bu konuda da Japonların Batılılardan öğrenecekleri bulunmaktadır. Fukuzawa'ya göre Batılar önceleri ticari ilişkilerinde dar ve kısa dönem bakışlı, anti-sosyal ve bencil davranışlar sergilerken, zamanla ilişkilerinde dürüstlüğe ve zenginliğe ulaşmışlardır.

Konfüçyüsçü toplumlarda ise madde ve mananın birleştirilmesi gerekir. Batı bilimi ise materyalisttir, mekanik bir şekilde doğayı inceler, kanunlar bulur. Batı medeniyeti doğadaki uyumu da tahrip etmektedir. Fukuzawa “Altın Çağ” düşüncesini savunmaktadır. Fukuzawa'nın “Altın Çağ” rüyası Konfüçyüsçü gelenekten etkilenir. Konfüçyüsçülük Japon ekonomisinin ve toplumunun kültürel temelini oluşturur. Ona göre Japonya'nın Altın Çağında Batının bilimi ile Konfüçyüsçü ahlak ilkeleri birleşecektir. Japonya bu modernleşme vizyonu ile bir kalkınma mucizesi de gerçekleştirebilmiştir. Asyalı ülkelerin lideri konumuna yükselmiştir(Macfarlane, 2002:243).

Modern ekonomi düşüncesi Japonya'ya 19. yüzyılda Meiji restorasyonu ile girmiştir. Bu bağlamda Tokuzo Fukuda (1874-1930) Japonya'da modern ekonomi düşüncesinin en büyük öncüsü olarak kabul edilmektedir. Fukuda Almanya'da öğrencilik yıllarında Alman Tarihçi Okulunun en önemli temsilcilerinden olan Wilhelm Roscher'den ders alma şansı bile bulmuştur. Roscher'in yanı sıra Karl Bücher ve Lujo Brentano gibi Alman iktisatçıların öğrencisi olmuştur. Fukuda Almanya'dan döndükten sonra Alman Tarihçi Okulunun bir temsilcisi olarak bu okulun düşüncelerini Japonya'da yaymaya çalışmıştır(Morris-Suzuki, 1989:45).

Japonya'ya modern ekonomi düşüncesi İngiltere ve Almanya'dan gelmiştir. Japonya'ya modern iktisat düşüncesinin girişiyle birlikte iki ana yaklaşımın, yani İngiltere ve Almanya merkezli iktisat okullarının düşüncelerinin benimsendiği görülmüştür. Fukuda'ya göre İngiltere merkezli Klasik okulda özgür bireyler daha ön plandadır. Alman Tarihçi Okulunda ise toplum ve devlet daha önemlidir. Tarihçi okula göre tamamıyla özgür bireylerin varlığından söz edilemez (Nishizawa, 2001:158-159).

Bu yıllarda Japonya'da İngiltere merkezli liberal okulun en önemli temsilcisi ise Ukichi Taguchi idi. Taguchi Japonya'da serbest piyasa ekonomisinin en güçlü kalesi olan Manchester Okulunun bir temsilcisi olarak kabul ediliyordu. Ancak, 1880'lerin sonlarında ve 1890'ların başlarında Japonya'da laissez-faire düşüncesine dayalı İngiltere merkezli Klasik Okul etkisini kaybetmiş, onun yerini Alman Tarihçi Okulu almıştı. Bu bağlamda 1890 yılında Japonya Ekonomi Kurumu kuruldu. Kuruluş yıllarında Japonya Ekonomi Kurumu Almanya merkezli milli ekonomi düşüncesini savunuyordu.

Yeni korumacı görüşler yavaş yavaş Japon iktisat düşüncesine giriyor, Japonya Ekonomi Kurumu tarafından dile getiriliyordu. Japonya Ekonomi Kurumu kurulmasıyla birlikte bir manifesto yayınlamıştı. Manifestoda siyasi ve ekonomik bağımsızlık için sanayileşmenin gerekliliği anlatılıyordu. 1890'larda Japonya'da Meiji sanayileşme ve modernleşme politikaları önemli sonuçlar vermişti. 1875-1895 yılları arasında demir-çelik üretimi 2 kat, makine üretimi 7 kat, tekstil üretimi 8 kat arttı. Böylece, Japonya kazandığı askeri ve ekonomik gücü ile Batılı ülkelerle yaptığı ticaret anlaşmalarını yeniden görüştü. 19. yüzyılın sonlarında serbest ticaret politikalarını terk ederek milli iktisat modelini uygulamaya başladı (Morris-Suzuki,1989:52-53).

Bu bağlamda 20. yüzyılın ilk yarısında Japonya'da modern iktisat düşüncesinin gelişmesini sağlayan önemli bir kişi de Tetsuro Watsuji idi. Tetsuro Watsuji yerlilik ve evrensellik arasındaki ikilemden ortaya çıkan "Japon Problemi"ni çözen kişi olarak bilinmektedir. Watsuji Japon Problemini çözerken Japonya'nın yerli kültürel ahlakıyla evrensel ahlak arasında uzlaşma sağlayan bir yaklaşım geliştirmiştir. Watsuji geliştirdiği yaklaşımla ekonomi bilimini Japonya'nın yerel kültürüyle uyumlu hale getirmeye çalışmıştır.

Watsuji modern ekonomi düşüncesinin iktisadi olayları yalnızca kar maksimizasyonu, fayda, kar-maliyet hesaplaması gibi araçlar kullanarak incelemesini kabul etmemekteydi. Bu yaklaşımı modern Batı ideolojisinin bir önyargısı olarak görmekteydi. Ona göre iktisatçıların hayali homo-economicus karakterinin gerçeklik olarak insanla benzerliği bulunmamaktadır. Ana akım ekonomi teorisi iktisadi problemlerin çözümlerini hedonistik ve egoist bir hayali karakter ile çözmeye çalışmaktadır.

Watsuji'ye göre Batı ideolojisi tarafından bozulan ekonomi biliminin daha bütüncül ve ahlaki bir yaklaşımla düzeltilmesi gerekmektedir. Japon geleneklerine göre "Ningen" Japonca olarak "İnsan" anlamına gelmektedir. Ancak, bu yalnız yaşayan bir insan olarak kabul edilmemekte, daha doğrusu bir topluluk içinde yaşayan insan olarak anlaşılmaktadır. Yani, Japon kültürüne göre insan sosyal bir varlık olarak görülmektedir. İnsanın sosyal ilişkiler ağı içerisinde yaşadığı kabul edilmektedir (Yamawaki,1993:134-135).

Watsuji'ye göre kültürel milliyetçilik çok önemlidir. Bir ülkenin bütünlüğü sağlayan siyasetten ziyade kültürel bütünlüktür. Örneğin, Almanya'nın Bismarck tarafından siyasi olarak

birliği sağlanmadan önce kültürel olarak bütünlüğü bulunmaktaydı. Bu yüzden, bir ülkede evrensel ahlak sisteminden önce kültürün içinde gömülü olan yerli ahlak sisteminin geliştirilmesi önemlidir. Watsuji'ye göre yerli bir ahlak olmadan evrensel ahlakın benimsenmesi hem aldattıcı ve hem de yanlışlara yol açmaktadır.

Watsuji özellikle yaptığı çalışmalarda yerli bir ahlak sisteminin gelişmesi üzerine çalışmıştır. Çünkü yerli bir ahlak sistemi olmadan evrensel ahlakın gelişmesi mümkün değildir. Ona göre yerli ahlak ve evrensel ahlak birbirinin zıddı değil, birbirlerinin tamamlayıcısıdır. Watsuji Japonya'nın bir emperyal güç olmasını istememesine rağmen diğer Asya ülkelerini işgal etmesine de karşı çıkmamıştır. Ona göre işgal ile Japonya Asya ülkelerini Avrupa ülkelerinden kurtarabilecekti. Ancak, II. Dünya Savaşından sonra bu düşüncelerinden dolayı pişman olmuştur(Yamawaki,1993:136-137).

II. Dünya Savaşında mağlup olan Japonya milli iktisat modelini terk etmek zorunda kaldı. Batılı ülkelerin etkisiyle dışa açık sanayileşme modelini uygulamaya başladı. İlk ürettikleri ve ihraç ettikleri ürünler çok kaliteli değildi. Ancak, kısa sürede daha kaliteli ve ileri teknoloji içeren ürünler üretmeyi başardılar. Örneğin, Amerikan otomobil piyasasında Japon otomobilleri en kaliteli otomobil markaları arasına girdi. II. Dünya Savaşından sonra başlattığı mucizevi kalkınma hamlesiyle Japonya merkez ülkeleri arasına katıldı.

II. Dünya Savaşından sonra Watsuji Japonya'nın evrensel uygarlığa katkı yapması gerektiğini fark etmişti. Böylece, Japon imparatorunun kültürle ilgili yeni konseptini destekledi. Bu yıllarda Japonya'da sosyal bilimler ve kuramlar tamamıyla değişti. Çoğu Japon aydını ülkenin modernleşmesinin ancak sosyal bilimler ile gerçekleşebileceğini kabullendiler. Bu amaçla, bir yandan Marksist iktisat, diğer yandan Keynezyen iktisat da dahil olmak üzere ana akım ekonomi teorisi ülkenin modernleşmesi ve zenginleşmesi için içselleştirildi. II. Dünya Savaşından sonra Japonya'nın samuray ruhu sertliğini kaybederek, daha ılımlı ve liberal bir forma girdi.

Bu sıralarda Weberyen olan Hisao Otsuka Japon toplumunun modernleşebilmesi için Protestanlık gibi bir rasyonel ahlak sistemine ihtiyacı olduğunu vurgulamaktaydı. 1950'lerden sonra Japon çalışanlar ve işverenler çalıştıkları şirketleri aileleri olarak görmeye başlamışlardı. Çalıştıkları şirketlere karşı büyük bir özveri, sadakat ve bağlılık gösteriyorlardı. Japonların geliştirdiği rasyonel sosyal ahlakının temelini Asya kültürü ve değer sistemi oluşturmaktaydı. Japonların rasyonel sosyal ahlakları incelendiğinde tasarruf yapma alışkanlığı, şirketlerine bağlılıkları ve özverili çalışmaları hemen fark edilmektedir. Japonya ekonomisinin kültürel temelini Asya kültürü ve değer sistemi oluşturmaktadır.

Japonların Protestanlığa benzer rasyonel sosyal ahlakları bir ekonomik mucizeye yol açıyordu. Protestanlığa benzer rasyonel ahlak sistemi Japonların bir iktisadi mucize gerçekleştirmelerini sağlıyordu. İlk ürettikleri ve ihraç ettikleri ürünler çok kaliteli değildi. Fakat kısa bir sürede elektronik, otomotiv, dayanıklı tüketim malları gibi sektörlerde kaliteli üretim yapmayı başardılar. Dünya piyasalarına en kaliteli televizyonları, radyoları, bilgisayarları, arabaları ihraç ettiler. Kısa bir sürede Japon şirketleri yönetim stilleriyle dünya ekonomisinde en başarılı şirketler arasına girdiler. Kaliteli üretim ve organizasyon sistemleriyle Amerikan şirketlerinden bile başarılı oldukları görülüyordu.

1950'den sonra gerçekleştirdikleri kalkınma mucizesi sonucunda Japonya'nın iktisadi olarak Batılı ülkeleri geçtiği görülüyordu. Böylece sosyal bilimlerde yeni akım Japon kültürünün mükemmelliğini yorumlamak ve ekonomik mucizenin sürdürülmesine katkıda bulunmak oldu. 1980'lerde Japonya'nın kültürünü ve değer sistemini öven kitaplar, makaleler yazılmaya başlandı. Japon şirketleri tarafından uygulanan "yaşam boyu istihdam" gibi uygulamalar ve işçi-işveren ilişkileri, Japon çalışanların şirketlerine olan bağlılığı ve sadakatı Amerikalı akademisyenler tarafından da hayranlıkla anlatılmaktaydı (Yamawaki,1993:138-139).

4. SONUÇ

Küresel sistemde ülkelerin kendilerine ait kültürleri bulunur. Kültürleri farklı olan ülkeler modernleşmeyle birlikte kendi kamu politikası modellerini geliştirirler. Küresel ekonomide en başarılı Batılı liberal modeller arasında Amerikan ve İngiliz modeli bulunur. İngiltere 20. yüzyılın ortalarına kadar küresel bir güç olmuştur. 1950'den sonra İngiltere'de refah devleti kurulmuştur. Böylece, 3. Yol ülkesi haline gelmiştir. Günümüzde İngiltere dünya ekonomisindeki en başarılı beş ülkeden biridir.

Amerikan modeli ise 20. yüzyılın başlarında doğmuştur. Amerika'nın Neoliberalizm olarak bilinen kamu politikası modeli minimum devlet müdahalesine dayanır. Dünyada özel girişimciliği en iyi destekleyen model olarak kabul edilir. Amerikan ekonomisinin yükselişinin arkasında dev anonim şirketlerin başarısı bulunur. Amerika'nın iktisadi olarak gelişmesinde çok büyük katkıları olan Protestanlar Amerikan kültürünün temelinde yer alırlar.

Asya ülkelerinde ise Konfüçyüsçülük, Budizm, Hinduizm gibi dinler yaşar. Asya ülkeleri özel kültürlerinden dolayı Batılı modeller gibi bireyci veya liberal değil, toplumdurlar. Bu yüzden işbirliği ve dayanışmaya dayalı modeller geliştirmişlerdir. Asya modelleri II. Dünya Savaşından sonra doğmuştur. Asya bölgesinde en başarılı modeller arasında Japonya, Güney Kore, Singapur, Tayvan gibi modeller bulunur. Bu ülkeler ortaya koydukları kalkınma mucizesiyle I. Dünya ülkeleri arasına katılmışlar, merkez ülkesi olmuşlardır.

1950'den sonra Asya ülkelerinin kültürleri ve değer sistemleri iktisadi mucize yaratabilmelerine yol açmıştır. Bu durum Asya kültürünün de ekonomik olarak başarılı olduğunu kanıtlamıştır. Japonya Batılı modele göre modernleşen ilk Asyalı devlet olmuştur. Japonya Asya bölgesinde modernleşmeyi ve sanayileşmeyi başaran ilk ülkedir. Bu yüzden, Japonya bölgesinde diğer ülkelerin yakından takip ettiği bir modeldir. Japonya Asyalı bir periferi ülkesiyken merkez ülkesi olmuştur. Günümüzde Japonya diğer Asyalı ülkelere teknoloji transferi de yapmaktadır.

Türk toplumu madde (bilim) ile mana (ahlak) arasındaki kültürel sentezi başarılı bir şekilde gerçekleştirmektedir. Türkiye Cumhuriyetle başlattığı iktisadi kalkınma mucizesinin içerisinde yoluna devam etmektedir. Sanayileşmeyi başaramayan ülkeler büyük bir çöküş yaşarlar ve uluslararası sistemin evrim sürecinde yok olup giderler. Sanayileşme ve gelişme yarışında geride kalmanın maliyetleri çok yüksektir. Sanayileşmeyi büyük ölçüde başaran Türkiye tıpkı Japonya gibi yüzyıllardır beklediği "Altın Çağ" rüyasını gerçekleştirecektir. Bu bağlamda Türk toplumunun uyanışını ve dirilişini, tıpkı Japonya'da olduğu gibi, yeni bir sosyal ahlak gerçekleştirecektir.

KAYNAKLAR

- Barber, William J. (2003), “American Economics to 1900”, Edisyon: Samuels Warren J. ; Biddle, Jeff E. ; Davis John B. , A Companion to the History of Economic Thought, Blackwell Publishing
- Frey, Donald E. (2009), America’s Economic Moralists: A History of Rival Ethics and Economics, State University of New York Press
- Macfarlane, Alan (2002), The Making of the Modern World, Palgrave
- Morris-Suzuki, Tessa (1989), A History of Japanese Economic Thought, Routledge
- Nishizawa, Tamotsu (2001), “Lujo Brentano, Alfred Marshall, and Tokuzo Fukuda: The Reception and Transformation of the German Historical School in Japan”, Edisyon: The German Historical School, Routledge
- Skousen, Mark (2001), The Making of Modern Economics, M.E. Sharpe
- Sugiyama, Chuhei (1994), Origins of Economic Thought in Modern Japan, Routledge
- Yamawaki, Naoshi (1993), “Hermeneutics of Culture and the Universality of Ethics: Beyond the Formalism and Culturalism of Economic Philosophy and Social Ethics”, Edisyon: The Good and The Economical, Springer-Verlag